

Llenguatge nacional i institucions polítiques durant l'Interregne de 1410-1412

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ
Universitat Autònoma de Barcelona

INTRODUCCIÓ

1410-1412 (Interregne de Casp); 1461-1472 (Guerra Civil catalana); 1640-1652 (Guerra dels Segadors); 1705-1714 (Guerra de Successió), i, també, potser, fora del període d'independència política, 1808-1814 (ocupació francesa de Catalunya). Què tenen en comú aquestes dates tan allunyades les unes de les altres? Què tenen en comú els períodes històrics als quals fan referència? Amb quins aspectes hi ha coincidència a l'hora de trobar elements identitaris del poble català? Tres segles separen les dates compreses en el que, per entendre'ns, podríem qualificar de període nacional del passat català, i quatre de llargs si hi incloem el darrer d'aquests períodes.

Hi ha una primera coincidència evident: es tracta de moments de crisi política i, amb una intensitat variable, de moments en què Catalunya està o bé en guerra interna o exterior, o bé en una situació de violència política que acaba per desembocar en fets d'armes de major o menor gravetat.

Un segon factor comú de no poca importància: en tots aquests períodes —bé que de maneres diferents— està en joc el futur col·lectiu de Catalunya, el ser o no-ser de l'estructura política sobirana del país, o, si res més no, està en qüestió la tipologia que tindrà en el futur aquesta estructura política pròpia. Hi ha en joc la pervivència de la identitat col·lectiva.

Una tercera coincidència: en totes aquestes dates, Catalunya, o, més ben dit, les institucions catalanes que governaven Catalunya juguen a la defensiva enfront d'exèrcits i/o d'interessos polítics exteriors. El fet que, de vegades, aquests interessos forans tinguin cinquenes columnes a l'interior del país agreuja encara més la força dels enemics externs. Sempre ha estat així en moments crítics per a Catalunya.

Una quarta coincidència: sovint —això vol dir que cal matisar-la— el destí de Catalunya es relaciona amb el dels altres membres de la Corona d'Aragó, i la preocupació de Barcelona com a centre del poder polític català es manifesta a l'entorn de saber què passa, quin grau de solidaritat o d'adversitat o de compromís amb Catalunya tenen els aragonesos, els valencians o els mallorquins. Amb freqüència, aquesta preocupació esdevindrà una autèntica obsessió per part del Parlament català, de la Diputació del General o del Consell de Cent. La realitat política de la Corona d'Aragó i dels seus integrants es fa palesa en aquells moments de crisi molt més que en períodes de pau o de major estabilitat. La identitat catalana entra en contacte o fricció amb una realitat de més gran abast.

Una cinquena coincidència: la crisi, interna i sobretot externa, genera un llenguatge polític de

caràcter nacional, d'autoafirmació col·lectiva, que serveix alhora per a justificar capteniments polítics i com a arma defensiva de cara a fora. L'Interregne té l'interès de ser, si no del tot pioner en aquest aspecte, sí el primer moment en què el fet identitari es planteja de manera àmplia i sòlida. Com s'ha dit sovint, el llenguatge —en casos com aquests als quals em refereixo— no és mai una qüestió de poca importància, no és mai neutre en moments en què els qui l'empren es troben en una situació límit i han de defensar coses importants.

Un sisè aspecte comú: la crisi obliga a replantejar, des del punt de vista intern, el funcionament de les institucions o magistratures d'autogovern i el paper que hi tenen aquells qui assumeixen un grau més alt de responsabilitat política.

Un setè element de coincidència: els qui manen impulsen, defensen i tenen molt present el paper de la ciutat de Barcelona com a pal de paller de Catalunya. Barcelona deixa de ser una ciutat més del país, ni que sigui la més important, per passar a assumir el paper de capital d'un estat. I això s'explicita de manera activa com no ho era en moments en què les aigües baixaven més tranquil·les.

Un vuitè factor comú: el replantejament de la correlació política de les forces internes i del funcionament de les institucions de govern; en el cas que ens ocupa, de la Diputació del General.¹

Analitzaré alguns d'aquests factors per al període de l'Interregne de 1410-1412.

LA CORONA D'ARAGÓ, UNA CONFEDERACIÓ VISCUDA

No sé si va ser la primera vegada en la història dels regnes que des dels segles XII i XIII vivien sota un mateix monarca que Aragó, València i el Principat de Catalunya van sentir en la pròpia carn que tenien un destí comú que els relacionava i els exigia trobar una solució pactada a un problema intern que els afectava a tots per igual. No ho sé. Per ara, crec que sí, almenys amb la intensitat amb què l'Interregne va impulsar aquesta íntima relació.

Els historiadors que han estudiat el procés polític relacionat amb els esdeveniments que van portar a la sentència de Casp s'han referit a l'actuació dels diversos regnes de la confederació: correlació de forces al Parlament català, divisions i bandositats a Aragó i a València. Això, més o menys, està prou clar. L'objectiu d'aquest apartat del present estudi és analitzar el grau de consciència d'aquest fenomen i el llenguatge polític amb què s'explicita per part dels reunits al Parlament de Barcelona i de Tortosa entre 1410 i 1412.

També l'ús que els protagonistes polítics catalans, parlamentaris o dirigents locals, fan del concepte de *Corona d'Aragó* o d'*Aragó* com a designació del col·lectiu o de corona d'Aragó —així, en

1. En relació amb aquesta problemàtica, vegeu, per al segle XV: Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Estudis d'història de Catalunya*, vol. I, Barcelona, Base, 2008, en especial els capítols «Nació, nacionalisme i ordre constitucional català durant la guerra civil del segle XV» (p. 259-283), «El llenguatge nacional d'Hug Roger III, comte de Pallars, 1461-1463» (p. 285-295), «El primer memorial de greuges del catalanisme polític: l'ambaixada de la Diputació del General i del Consell del Principat a Joan II, 1460-1461» (p. 297-320). Per a l'edat moderna, vegeu: Òscar Jané CHECA, *Catalunya i França al segle XVII: Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Barcelona, Afers, 2006; Antoni SIMON I TARRÉS, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999; Antoni SIMON I TARRÉS, «La identitat de Barcelona i dels barcelonins a l'època moderna», *Manuscrits* (Bellaterra), núm. 19 (2001), p. 137-153; Xavier TORRES SANS, «La historiografia de les nacions abans del nacionalisme i després de Gellner i Hobsbawm», *Manuscrits*, núm. 19, p. 21-42; Miquel PÉREZ LATRE, «L'arrelament de la Diputació del General. Pàtria i vertebració política a fins del Cinc-cents», a *Del patriotisme al catalanisme: Societat i política (segles XVI-XIX)*, Vic, Eumo, 2001, p. 31-50; Miquel PÉREZ LATRE, *Entre el rei i la terra: El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Vic, Eumo i Universitat de Vic, 2004. Per al segle XVIII, vegeu: Pierre VILAR, *Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, Curial, 1973; Pierre VILAR, *Estat, nació, socialisme: Estudis sobre el cas espanyol*, Barcelona, Curial, 1982.

minúscula— per a designar o bé el conjunt territorial o bé fent sinònim el terme *corona* al de monarquia, és a dir, per a designar el monarca que ho era del conjunt. No fa gaire temps que vaig estudiar aquest darrer aspecte per al període de la Guerra Civil de 1462-1472.² Vull aportar avui alguns testimonis en els quals, entre 1410 i 1412, els polítics catalans expliciten aquesta idea de pluralitat, dic jo, confederal.

El primer discurs parlamentari fet el 30 de setembre de 1410 pel governador de Catalunya, Gue-rau Alemany de Cervelló, als assistents —quinze per l'estament eclesiàstic, trenta-cinc pel militar i només deu pel reial— comença així: «Segons la gran desolació, tribulació e grans perills en los quals lo Principat de Catalunya ensemps ab los altres regnes e terres de la corona reyal d'Aragó és posat per la plorosa mort del molt excel·lent príncep nostro [...]»³

Una de les preocupacions prioritàries del Parlament català va ser posar-se en contacte amb Aragó i València a fi de trobar una via de concòrdia per a resoldre el problema successori. El 4 de novembre, el Parlament designa sis ambaixadors per a negociar amb Aragó i sis més per a fer-ho amb València. La seva tasca era aconseguir que cada un d'aquests regnes «se vullen corcordar en cas que sien discordes» —i tant que ho eren!— «e cuytar en aquests affers, als quals tota trigua es massa nociva [...]».⁴ Hom els assignava, doncs, una missió pacificadora: els ambaixadors «deuen ésser instruïts [...] que si los de València no's podien concordar [...] facen lur poder ab bons tractes e maneres de concordar-los: e semblant facen aquells qui seran tramesos en Aragó». El segon objectiu és significatiu: cal que negociïn el «loch comú hon tots los regnes e terres», en plural, tres identitats diferenciades, «se deuen ajustar per tractar dels negocis presents de la successió qual serà».

Més. Els ambaixadors han d'escatir si a aquesta eventual reunió parlamentària cada regne hi enviarà tots els membres dels parlaments respectius o bé només una delegació reduïda. En aquest segon cas, calia posar-se d'acord en el nombre. No menys interès té la qüestió a plantejar pel Parlament de Catalunya als altres membres de la corona en el sentit de si aquella magna reunió conjunta, el «general Parlament», serà encapçalada per un president o per tres. Atesa la importància d'aquesta qüestió, els ambaixadors no podrien assumir un compromís definitiu «sens consultar lo Parlament general del Principat de Cathalunya». Els diputats del regne de València van acusar rebut de les pretensions del Parlament català el 28 de novembre d'aquell 1410. En el seu escrit, es refereixen al rei comú com el «rey d'Aragó»⁵ i de la confederació com del «regne e senyoria d'Aragó». Així eren ja les coses aleshores!

En un dissentiment presentat al Parlament el 2 d'octubre de 1410 pel braç militar, aquest, en referir-se a qüestions que ara no escau seguir, escriuen: «[...] les quals eren profitoses no solament al Principat de Cathalunya, ans a tots los regnes e terres de la senyoria del rey d'Aragó»:⁶ una manera de designar el conjunt d'estats sobirans de la confederació. De nou això del rei d'Aragó —ni que sigui cronològicament anterior a la referència precedent—, però també la idea palesa del pluralisme identitari de la Corona d'Aragó.

2. Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, «Corona d'Aragó, Reial Corona d'Aragó, Corona Reial d'Aragó i Casa d'Aragó en el llenguatge polític del segle XV», a Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Estudis d'història...*, vol. I, p. 321-338.

3. Pròsper de BOFARULL I MASCARÓ, *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. I, Barcelona, 1847, p. 230 (citat «Codoin ACA»); *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, *Cortes de Cataluña*, vol. VII, Madrid, Real Academia de la Historia, 1903, p. 29.

4. Codoin ACA, vol. I, p. 286; *Cortes...*, vol. VII, p. 157.

5. Codoin ACA, vol. I, p. 314-315; *Cortes...*, vol. VII, p. 253.

6. Codoin ACA, vol. I, p. 246; *Cortes...*, vol. VII, p. 45.

A primers de desembre de 1410 va córrer la brama que Bernat d'Armanyac preparava una invasió de Catalunya. La notícia va arribar a través del vescomte de Castellbó, «qui dix que venie de França». Es deia que un capità, «qui havia nom Borrado», havia aplegat quatre mil homes a cavall i amenaçava «que vendria en aquesta terra hon no havia rey ni senyor e moltes cominacions e follies e entre les altres que pus no-ns podíem concordar de rey, que ell serie dins breus dies rey o morrie [...]».⁷ La resposta del Parlament català va ser informar ràpidament les autoritats de València i d'Aragó. I, en aquest cas, també el governador de Rosselló i les autoritats del Pallars i la Vall d'Aran. L'eventual problema no afectava, doncs, només el Principat, sinó tota la confederació.

El Parlament va decidir també que, si algun dels «competidors dels regnes e terres de la corona d'Aragó» s'embolicava en una acció de violència com aquella a la qual m'acabo de referir, perdria tota opció a la successió ni que hi tingués dret. Allò que m'interessa ara: el Parlament manifesta que «açò no fos mes en execució sens consultar los regnes de Aragó e de València».⁸ Una major complicitat solidària lliure, impossible.

També les Illes formaven part de la Corona d'Aragó. En general, els parlaments de Catalunya, València i Aragó no els feien gaire cas. Mentre que la correspondència entre ells és intensa i la mútua preocupació per la qüestió que ens ocupa sovinteja en la documentació de l'època, els mallorquins són olímpicament oblidats. Per aquest motiu, l'historiador salta de joia quan troba indicis de la preocupació del Parlament català per allò que succeeix a Mallorca. Aquest és el cas d'una interessant carta que, el 19 de febrer de 1411, el Parlament general del Principat va adreçar als jurats i al consell de la ciutat i regne de Mallorca, tot recordant que també eren membres de la Corona.

Per primera vegada, els parlamentaris catalans informen Mallorca que es troben reunits i «som en concòrdia que mijançan aquella speram en breu ésser disposats de anar en lo Parlament de tots los regnes e terres de la corona reyal d'Aragó». Tot seguit, confiança que els parlaments dels regnes d'Aragó i València estiguin ja —n'estaven lluny— preparats per a la magna reunió parlamentària: «E siam certs que los parlaments dels regnes d'Aragó e de València sien ja en tal disposició que en breu esperam la concòrdia del dit Parlament general [...]».⁹

Els diputats catalans —això és interessant!— demanen la presència dels mallorquins en el futur parlament de tota la Corona. Ho fan amb aquestes paraules: «Per què us pregam affectuosament que us plàcia disposar-vos que ab tota unitat, amor e concòrdia, en lo dit Parlament puxats ésser ab nosaltres o ab aquells que y seran diputats així com de vosaltres confiam.» En la mateixa carta, els diputats catalans parlen de Mallorca com una «illa e regne».¹⁰

La Corona d'Aragó actua a vegades com a subjecte simbòlic del conjunt del país. Quan el 22 de gener de 1411 els jurats de València comuniquen al Parlament català que s'han escapat del castell de Sogorb els barons sicilians que hi eren presoners ja en vida del rei Martí, i els pregunten que facin el possible per detenir-los, escriuen: «en manera que si lur fortuna los duhia a ésser trobats, los puixa cobrar et haver la corona reyal d'Aragó».¹¹

Podríem anar més enllà i parlar de la preocupació molt sovintejada que el Parlament català va sentir pels afers polítics, econòmics i de seguretat de Sardenya i de Sicília. No escau de fer-ho, però la qüestió és significativa, perquè palesa que aquestes illes de la Corona tenien, tants anys després de

7. Codoin ACA, vol. I, p. 316-318; *Cortes...*, vol. VII, p. 254.

8. Codoin ACA, vol. I, p. 318; *Cortes...*, vol. VII, p. 255.

9. Codoin ACA, vol. II, p. 78; *Cortes...*, vol. VII, p. 402.

10. Codoin ACA, vol. II, p. 79; *Cortes...*, vol. VII, p. 402.

11. Codoin ACA, vol. II, p. 31; *Cortes...*, vol. VII, p. 404.

la incorporació a la confederació, els mateixos problemes que sorgiren l'endemà de la conquesta. En el cas sard, era una conquesta a mig fer. No toca parlar-ne.

Un altre aspecte d'aquest sentiment de formar part d'una col·lectivitat política com si es tractés d'una macroidentitat que no exclou el fet identitari de cada país o estat, i, per tant, de coresponsabilitat en els afers que afecten tots els membres de la confederació és aquell que es refereix, com ja he explicat, a l'acció política del Parlament català per trobar una sortida a la conflictivitat existent als regnes d'Aragó i de València.

En aquest sentit, cal assenyalar que el Parlament rep amb preocupació l'informe que el seu ambaixador a València fa a Barcelona el primer de desembre de 1410, en el qual explicita la divisió política existent en aquell regne i assenyala l'objecte de la seva gestió: aconseguir posar d'acord els grups en discòrdia. El fragment més significatiu d'aquest informe diu: «E trobam que los tres braços d'aquest regne no són en un loch justats ne disposats per via de parlament general, ans par sien divises e scam-pats en diverses parts, axí que per lurs discòrdies no poden dir que lurs affers sien en l'estament que-s dehia com partim d'aquí, ans presumim, segons los sentiments que havem, que ab gran affany e treball los porem ajustar e unir [...]»¹²

Aquesta acció política de germà gran que intenta actuar d'àrbitre i d'impulsor de la concòrdia en les picabaralles de la família serà constant per part del Parlament de Catalunya, però també de la ciutat de Barcelona,¹³ tant al regne de València com al d'Aragó,¹⁴ on les desavinences van assolir també una gran violència.

Tot això s'expressa de manera clara en un text oficial del Parlament, del 27 de maig de 1411. En debatre sobre la necessitat de cercar formes unitàries entre els pretendents, es parla de «la unitat, fraternitat i amistat les quals són entre los regnes d'Aragó e de València e lo dit Principat [...]»¹⁵

CORONA O CORONA D'ARAGÓ: UNA QÜESTIÓ DE NOMS?

No solament. No fa gaire temps em va sorprendre i interessar la manera com la documentació oficial dels organismes dirigents del país designava el conjunt de territoris que estaven sota el domini d'un mateix monarca, a l'anomenada, amb poc rigor històric, Confederació catalanoaragonesa, al començament de la segona meitat del segle xv, durant el conflicte civil català de 1460-1462.¹⁶

Bé que en una darrera revisió d'aquell estudi ja vaig introduir, en nota, una referència a la manera com durant l'Interregne es va abordar aquella qüestió, vaig deixar, per a un d'aquests futurs que sovint no arriben mai, aprofundir en aquesta problemàtica per als primers anys del mateix segle xv. El col·loqui sobre l'Interregne me n'ha donat l'ocasió.

Com ja vaig dir en l'estudi esmentat, les denominacions que citaré tot seguit tenen una doble representació: la de la institució monàrquica i la del conjunt dels diversos estats que es trobaven sota un mateix sobirà. La primera té un caràcter més personal, mentre que la segona serveix per a designar un territori plural que té una unitat que li és donada per una jerarquia superior única.

Ambdós conceptes tenen una explicitació molt rica que aflora sovint en la documentació de l'Interregne. Tots els esments es refereixen al conjunt dels estats, no específicament al regne d'Aragó

12. Codoin ACA, vol. I, p. 321; *Cortes...*, vol. VII, p. 260. Vegeu també, per a València: Codoin ACA, vol. II, p. 13 i 50-51.

13. Codoin ACA, vol. I, p. 333; *Cortes...*, vol. VII, p. 278.

14. Codoin ACA, vol. I, p. 331 i 335-337; *Cortes...*, vol. VII, p. 282 i 283. Vegeu també: Codoin ACA, vol. II, p. 12 i 49-50.

15. Codoin ACA, vol. II, p. 133; *Cortes...*, vol. VIII, p. 167.

16. Vegeu la nota 2.

estricte. Són aquests —respecto les minúscules de la documentació original—: *corona reial d'Aragó*, *corona d'Aragó*, *senyoria d'Aragó*, *regne d'Aragó*, *casa d'Aragó*, *corone regne Aragonum*, *corona reial, regnorum corone Aragonie*, *rei e casa d'Aragó*, *regnis et terris corone Aragonie*.

La lectura atenta d'aquesta documentació amb prou feines permet destriar quan aquests conceptes —hi ha alguna excepció clara en un sentit o en un altre— es refereixen només a un aspecte o a un altre. En general, van estretament units i designen alhora la institució monàrquica i el territori, bé que, en el cas català, penso que no és escaient parlar d'un sentit patrimonial de la monarquia. Els reis saben bé que el territori sobre el qual regnen no és seu i que pertany a propietaris que l'administren, des de tots els punts de vista, seguint els drets jurisdiccionals corresponents. Els reis i aquells qui parlen d'ells i de les seves atribucions es refereixen al fet que només posseeixen la *corona* com a alta dignitat política. És per aquest motiu que els uns i els altres —en el cas de l'Interregne, els parlamentaris i aquells qui hi tenen relació, perquè no hi ha rei— poden parlar de *súbdits*.

No em sé estar de reproduir un magnífic text del començament de 1411 sorgit de l'oficina de la reina Violant, tant pel tema que m'ocupa com pel providencialisme polític que expressa. El seu interès va més enllà de la temàtica estricta d'aquest apartat, bé que s'hi refereix. Diu així:

Les coses divinals han en si tanta e tan gran perfecció que humanitat no-s pot rependre de algun defalliment: e per ço les ordinacions de Déu són fermes et stables eternalment, mas aquelles dels hòmens, on fragilitat humana ha tant defallit que, los uns per affectió privada, los altres per preu, los altres per ambicions, no reten dret a equal juhí en aquelles, virtut de saviesa deu obrar majorment lla on penja la estament de la cosa pública ab conservació de la innada fe e naturalesa de tots los súbdits de la corona d'Aragó, e no-s deu perpetuar cogitació rahonable, que en religió de Déu, ni a perfecció stranya dampnar si mateix, ni per comport d'altri denigrar sa pròpia honor e de tota la posteritat. Ni-s deuria presumir lo contrari en loch de tanta prudència com és aquest loable parlament, on se tracte de cosa tant urgent et de tant gran preu ni y deu ésser negun comportar.¹⁷

Un exemple en el qual predomina el sentit de la institució monàrquica és en el mateix text que acabo de citar, quan diu: «et açò deu romanir en clar et notori a tot lo món per tal que atrobat per tots los regnes e terres ensemps ajustats per justícia a qui pertany la dita reyal corona d'Aragó, aquell e no altri sia rey et senyor [...]».

La confederació i el monarca que hi regna, o que hi regnarà, s'expressen a través dels conceptes *corona d'Aragó*, *senyoria d'Aragó*, *casa d'Aragó* o, simplement, *regne d'Aragó*. El primer concepte va acompanyat sovint de l'expressió *regnes e terres de*: «successió dels dits regnes e terres de la dita corona d'Aragó».¹⁸ Molt sovint també s'hi afegeix el concepte de *reial*: «senyorijs e terras de la molt excellent corona reyal d'Aragó»,¹⁹ «segons de feels e naturals sotmeses de la corona reyal d'Aragó».²⁰

Quant al concepte de *senyoria*: «damnatges de tota la terra e senyoria d'Aragó».²¹ El concepte de *casa* apareix seguit de tres expressions diferents: *regnes*, *reial* o *corona*. També tot sol. Vegem-ho. Aquest aplega el concepte de *casa* tot sol i el de *regnes* en plural. Parla el duc de Gandia defensant els

17. Codoin ACA, vol. II, p. 33; *Cortes...*, vol. VII, p. 409.

18. Codoin ACA, vol. I, p. 221 i 227; *Cortes...*, vol. VII, p. 11 i 25.

19. Codoin ACA, vol. II, p. 180; *Cortes...*, vol. VIII, p. 220. Vegeu també: Codoin ACA, vol. I, p. 219 (*Cortes...*, vol. VII, p. 11), 229 (*Cortes...*, vol. VII, p. 24), 335 i 336 (*Cortes...*, vol. VII, p. 282 I 283).

20. Codoin ACA, vol. II, p. 29; *Cortes...*, vol. VII, p. 403.

21. Codoin ACA, vol. I, p. 227; *Cortes...*, vol. VII, p. 25.

seus drets: «Ítem que som primer en temps a la casa d'Aragó, com siam major de dies que algun altre, e som natural de la casa et regnes d'Aragó.»²² El mateix pretendent afirma: «[...] nostra justícia a la dita successió [...] a la casa d'Aragó, car entre aquells qui devallen per dreta línea masculina de la dita casa [...]».²³

El terme *casa d'Aragó* inclou també el mot *reial*. L'ambaixador del Parlament a Sicília escriu: «aquells qui amats la honor de la casa reyal d'Aragó.»²⁴ En algun cas, *corona* i *casa* apareixen plegats. Escriu Bernat Satrill: «Pregue-us que per sguards dels serveys que ell ha fetys a la casa e corona d'Aragó.»²⁵

La màxima simplificació es produeix quan tots els estats de la confederació i el monarca que hi regna són designats només amb el nom d'*Aragó*. És de nou el duc de Gandia qui parla: «[...] en dreta línea mascles legítims sens fills legítims et mascles morissen, lo regne d'Aragó ab totes ses terres [...]».²⁶ Més significatiu és encara el discurs tantes vegades referit amb el qual el governador Alemany de Cervelló va obrir el Parlament: «Ben sabets l'estament en què al present, per mort del molt alt senyor en Martí, rey d'Aragó, de loable recordació, són los regnes e terres de la dita corona real d'Aragó [...]».²⁷

Si ja al principi del segle xv el rei que regnava a Catalunya —no dic de Catalunya— era qualificat com a rei d'Aragó pels mateixos contemporanis catalans, sorprendrà menys que la historiografia no catalana i l'estrangera hagin parlat durant segles dels catalans com a aragonesos, pel fet de ser súbdits del rei d'Aragó. Ens ho hem guanyat a pols. La cosa va començar durant l'Interregne? Sospito que ja venia d'abans.

LLENGUATGE POLÍTIC I AUTOAFIRMACIÓ NACIONAL

Ho he dit abans. En moments de crisi, els polítics catalans han fet, a través d'un llenguatge de contingut nacionalista, un exercici d'autoafirmació col·lectiva, sovint per reafirmar-se enfront d'un enemic exterior o d'una situació límit per al país. Vaig estudiar amb deteniment aquesta qüestió per al període de la Guerra Civil catalana del segle xv, que va ser quan es va produir un esclat imponent d'aquest llenguatge polític, i altres ho han fet després per als altres períodes del passat català, com els segles xvii o xviii. També per al principi del segle xix.²⁸

Quan vaig treballar el segle xv avançat, vaig tenir la sospita que seria difícil trobar —amb profusió— un episodi anterior del passat català que presentés uns trets semblants a aquells. Si n'hi havia algun, no podia ser cap altre que l'Interregne de 1410-1412 i, més tard, els anys que van de 1640 a 1652. Presentava una bona part dels elements que afavorien aquest ús d'un llenguatge polític de les característiques assenyalades. No em vaig equivocar. Bé que la situació de 1410-1412 no era ni de bon tros la de 1460-1472. Aquella era menys tensa, però Déu n'hi do!

La consulta de la documentació de l'època va donar els resultats previstos i esperats. Les autoritats catalanes, sobretot els membres del Parlament reunit a Barcelona i a Tortosa, eren uns precursors

22. Codoin ACA, vol. I, p. 229; *Cortes...*, vol. VII, p. 26.

23. Codoin ACA, vol. I, p. 228; *Cortes...*, vol. VII, p. 25.

24. Codoin ACA, vol. I, p. 335 i 336; *Cortes...*, vol. VII, p. 282 i 283.

25. Codoin ACA, vol. I, p. 238; *Cortes...*, vol. VII, p. 39.

26. Codoin ACA, vol. I, p. 227; *Cortes...*, vol. VII, p. 25.

27. Codoin ACA, vol. I, p. 229; *Cortes...*, vol. VII, p. 11.

28. Vegeu la nota 1.

molt dignes dels diputats del General i del Consell del Principat de 1460-1672, i no sols d'aquests, sinó també d'altres dirigents del país, com els consellers de Barcelona, per exemple.

Els membres del Parlament i l'entorn que es mou al seu voltant —persones notables que s'hi adrecen d'arreu del Principat—, però sobretot aquells, construeixen, configuren, defensen i evoquen un imaginari nacional gairebé perfecte. Catalunya és un país de contorns ben definits, amb una organització política ben estructurada a tots els nivells, que té uns usos, unes franqueses i unes llibertats que regulen el capteniment col·lectiu, que té un *honor* que cal preservar, que ha de cercar la unitat, que és una nació amb plena consciència de ser-ho, que es defineix com una *terra* que esdevé l'expressió antropològica del país i que s'ha de defensar dels enemics exteriors.

Llegint a fons les actes de les Corts de Barcelona i de Tortosa s'arriba a una conclusió: la Catalunya de començament del segle xv és ja plenament —en aquest aspecte de la cohesió col·lectiva— un país estat modern, una nació amb tots els ets i uts. Si, d'alguna manera, ja ho era en fase avançada de consolidació unes poques dècades abans, no hi ha cap dubte que la crisi de l'Interregne consolida i dóna força a l'Estat català, que tindrà llarga vida i que, en el seu vessant nacional, amb nivells de consciència d'intensitat variable segons les èpoques i les circumstàncies polítiques, ha arribat fins avui.

La convocatòria del 22 de juliol de 1410 conté, en aquest sentit, una expressió contundent: «quant és necessari als cathalans tenir parlament general per socórrer a les urgents necessitats iminents al Principat de Cathalunya».²⁹ Els braços saben bé quins són els límits del seu país i senten el deure de defensar-lo en la seva totalitat. També els representants polítics dels més allunyats indrets de Catalunya se senten membres d'aquest país i demanen ajuda a la capital per tal d'evitar, amb la pèrdua de la Vall d'Aran, envaïda per gent del comtat de Comenge, el desmembrament de Catalunya: el 23 de desembre de 1410, els cònsols d'aquella regió pirinenca escriuen: «considerants», es refereixen als integrants del Parlament, «lo evident perill et dampnatge que-s pogrén subseguir a la dita vall e a tot lo Principat de Cathalunya per la exterminació de aquella, si prestament no hi era provehit, e volents socórrer a la corona d'Aragó e a la tranquil·litat, utilitat e bé avenir del dit Principat [...]».³⁰

Terra, com a sinònim de Catalunya o de Principat, té un valor simbòlic molt especial. No es refereix només a un espai geogràfic amb uns límits determinats, sinó que té un sentit molt més globalitzador. Quan les autoritats catalanes parlen una vegada i una altra de la *terra* ho fan en un sentit antropològic que inclou la geografia, els homes, les institucions, les lleis i la projecció exterior; és a dir, la *terra* ho és tot. Catalunya o Principat és el nom d'un estat nació, la *terra* inclou altres conceptes més íntims i propers. La *terra* és una cosa viva que àdhuc pot ser objecte d'agressions doloroses i que cal defensar, com ja he dit abans.

El concepte de *terra* ja és present —per primera vegada en un document oficial?— en el famós text parlamentari de 1283 «Una vegada l'any», que obligava Pere el Catòlic i els seus successors a convocar les Corts generals catalanes una vegada a l'any: «Tractem del bon stament e reformatió de la terra.»³¹

29. Codoin ACA, vol. i, p. 219; *Cortes...*, vol. vii, p. 11.

30. Codoin ACA, vol. ii, p. 9; *Cortes...*, vol. vii, p. 357.

31. *Constitutions y altres drets de Catalunya, compilats en virtut del Capítol de Cort LXXXII, de las Corts de la S. C. y R. Majestat del rey don Philip IV, nostre senyor, celebradas en la ciutat de Barcelona. Any M.DCC II*, Barcelona, 1704, reedició facsímil: Barcelona, Base, 1973 i 2004, p. 37. Una altra reedició: Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1995, aquesta amb una «Introducció» de Josep M. Pons i Guri. Vegeu també: *Constitutions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del Cap. de Cort xxiii de las Corts per la S. C. y reyal maiestat del rey don Philip, nostre senyor, celebradas en la vila de Monso. Any M.D. LXXXV*, Barcelona, 1588, p. 36, reedició facsímil: Barcelona, Base, 2004.

Amb la mort de Martí l'Humà, la *terra* havia restat sense rei i senyor. Per tant, calia cercar-ne un: «Se deu tractar de la successió de rey e senyor de la terra, la qual no recau en no poch interès del Principat de Catalunya»,³² diu Pere de Cervelló en nom del braç militar el 2 d'octubre de 1410. *Terra* i *Principat* no acaben de tenir una sinonímia del tot coincident.

El discurs de l'arquebisbe de Tarragona en la sessió parlamentària del 6 de desembre³³ està farcit d'expressions sobre la *terra*, que esdevé el referent de conceptes ben diversos i assumeix usos també plurals. Per una banda, Catalunya és una terra sense rei, la qual cosa l'afebleix davant d'una amenaça exterior: «lo qual menaçaba que vendria en aquesta terra hon no havie rey ni senyor». Per una altra banda, calia defensar-la, aquesta terra: «eren juntats a la mia posada e per mi que sobre la defensió de la terra [...]».

La *terra* és un òrgan viu que actua políticament, cerca camins de justícia i pot emprendre accions de represàlia contra aquells qui la posen en perill, ni que siguin els competidors per la successió: «Ítem que fos intimat als competidors dels regnes e terres» —per què diferenciar ambdós conceptes?— «de la corona d'Aragó que pus aquesta terra se metia en camí de equitat e de justícia, que no la torben ne façen res de fet: e que·ls sia potestat que, si ho fan, que la terra ha et haurà lo dret de aquell qui procehir voldrà en res de fet per no res e per perdut.»

L'arquebisbe acaba el seu informe al Parlament sobre la reunió sostinguda la nit anterior amb «alguns de comuna condició», amb aquestes paraules: «Aquestes [...] són les coses que anit foren apuntades sobre la defensió de la terra.» Prega als reunits que facin allò que considerin «profitós a la cosa pública del Principat». La gravetat de la situació «és tal que no soferia dilació». La *terra* és, doncs, el més important. El nom de Catalunya, emprat sovint a la documentació de l'època, resta postergat darrere del de *terra* a l'hora de designar el conjunt del país.

Si la *terra* és el més important, cal que estigui ben ordenada i a això s'han de dedicar els membres del Parlament. Quan el 19 de desembre de 1410 una comissió d'arbitratge dels diversos conflictes interns que travessa el Parlament emet el seu dictamen, en el primer capítol, que sentència sobre el lloc on han de prosseguir les sessions, els membres de la comissió manifesten que, a reserva del que es decideixi sobre el trasllat del Parlament, «en l'endemig, continuadament e tots temps sia procehit e enantat per lo dit Parlament en los affers de la successió e tots altres toquants lo bon stament de la terra [...]».³⁴ El Parlament no s'ocupa, doncs, només del problema successori: la *terra* té altres problemes.

L'ús del concepte *terra* és generalitzat i no és exclusiu de ningú. Està ben arrelat en l'imaginari col·lectiu de la societat. En la sessió del 27 de gener de 1411, el portaveu de la reina Violant, patrocinadora del candidat Anjou, en defensar que al seu dia s'accepti la sentència a favor d'un candidat o d'un altre i que els perdedors «vagen a part defora e hagen ésser rahonablement contents del juhí», assenyalava els avantatges que aquesta actitud tindrà per al país: «e axí que la terra haja dues coses en semps: vertader rey e senyor e reposada pau als pobles».³⁵

A reserva que més endavant em refereixi a altres mots i conceptes en la línia del que estic explicant, vull assenyalar que un acord pres el 7 de gener de 1411 recull tres aspectes d'aquesta qüestió: defensa de la *terra*, *cosa pública* i *general*. Diu així en el paràgraf inicial: «Com lo Parlament» vol «anar

32. Codoin ACA, vol. I, p. 243; *Cortes...*, vol. VII, p. 43.

33. Codoin ACA, vol. I, p. 316-318; *Cortes...*, vol. VII, p. 254 i 255.

34. Codoin ACA, vol. I, p. 341; *Cortes...*, vol. VII, p. 302.

35. Codoin ACA, vol. II, p. 34; *Cortes...*, vol. VII, p. 410.

avant e provehir [...] en la deffensa de la terra, en la justícia e lo bé del general e altres coses toquants lo bé de la cosa pública del dit Principat.»³⁶

La solemnitat i la importància del concepte *terra* referit a Catalunya es manifesta, una vegada més, quan en uns capítols aprovats el 7 de gener de 1411 «sobre els preparatius de la deffensió del principat de Cathalunya», es pot llegir que el Parlament ordena «les coses següents, les quals volen durar tro sus en la terra haja rey e senyor cert e indubitat».³⁷ El futur sobirà ho serà, doncs, de la *terra*, no de Catalunya. És significatiu.

Íntimament relacionat amb la idea de *terra* hi ha el de *cosa pública*, que vol expressar la consciència i la preocupació de les classes dirigents del país pels afers de la col·lectivitat. Les reminiscències del món clàssic hi són prou implícites, com veurem, sobretot quan les formulacions són en llengua llatina. Els exemples de l'ús d'aquest concepte són tan nombrosos que només puc esmentar-ne alguns pocs per tal de no allargar la meva exposició.

En la sessió del 30 de setembre de 1410,³⁸ el governador Alemany de Cervelló crida els braços a un capteniment responsable: «Vullats proveir al bon regiment e altres necessitats del Principat e ben públich de aquell, havent-vos, si us plaurà, en totes aquests affers per tal forma que Nostre Senyor Déu ne sia loat e la cosa pública ne report utilitat e la gran fama de lealtat d'aquesta nació sia conservada e augmentada per vostres virtuosos actes e loables operacions.»

El 3 de setembre de 1410, l'ambaixador i lloctinent reial a Sardenya, Pere de Torrelles, recorda als parlamentaris que es troben reunits a Barcelona «per lo ben avenir de la cosa pública del principat de Catalunya».³⁹ I, en la ja citada sessió del 30 de setembre, Francesc Satria, en representació de Torrelles, preocupat pels interessos de la Corona d'Aragó a Sardenya, parla, referint-se a un determinat personatge, «dels serveys que ell ha fets a la casa e corona d'Aragó e a la cosa pública de sos regnes et terres».⁴⁰

En l'esmentat informe de Pere de Cervelló es parla dels perjudicis que pot causar la manca d'unitat en un moment com el que vivia el país: «e per consegüent pot ésser de grans dans a la cosa pública del dit principat de Catalunya e encara als altres regnes».⁴¹ I, més endavant, critica que els diputats de la Generalitat «han assajats moure voluntàriament e per lur propi interès mes que per lo ben avenir de la cosa pública».⁴²

En un to semblant a allò que havia fet el governador unes setmanes abans, el 6 de desembre, l'arquebisbe de Tarragona cridava també, com ja he explicat, els parlamentaris a defensar els interessos col·lectius. Els exhortava a fer «ço que deliberets ésser pus profitós a la cosa pública del Principat».⁴³

L'acord parlamentari del 7 de febrer de 1411 conté una emblemàtica síntesi del ric, complex i nou llenguatge polític de l'època, que té per objecte oferir una completa i polièdrica imatge del país, dels afers públics i del compromís dels estaments amb tot allò que s'hi relacionava. Comença així: «Com lo Parlament, ab gran desig, cobeig anar avant e provehir en los casos e articles en un memorial l'altre

36. Codoin ACA, vol. II, p. 52; *Cortes...*, vol. VII, p. 358.

37. Codoin ACA, vol. II, p. 230; *Cortes...*, vol. VII, p. 287.

38. Codoin ACA, vol. I, p. 232; *Cortes...*, vol. VII, p. 30.

39. Codoin ACA, vol. I, p. 236; *Cortes...*, vol. VII, p. 38.

40. Codoin ACA, vol. I, p. 238; *Cortes...*, vol. VII, p. 39.

41. Codoin ACA, vol. I, p. 245; *Cortes...*, vol. VII, p. 44.

42. Codoin ACA, vol. I, p. 246; *Cortes...*, vol. VII, p. 45.

43. Codoin ACA, vol. I, p. 318; *Cortes...*, vol. VII, p. 255.

jorn en lo dit Parlament acordat contenguts, ço és: en la deffensió de la terra, en la justícia e lo bé del general, e altres coses toquants lo bé de la cosa pública del dit principat.»⁴⁴

A vegades s'ha parlat de la possible existència d'una voluntat «republicana» a la Catalunya de la baixa edat mitjana⁴⁵ o del sentit polític que cal donar a determinades expressions, tampoc no gaire freqüents, de la documentació del segle xv. Quan la *cosa pública* de la qual estic parlant s'expressa en un text en llengua llatina, l'impacte que rep l'historiador esdevé més intens. Ara bé, tampoc no cal fer-se gaires il·lusions, perquè pel damunt i a gran distància d'aquest «republicanisme» s'hi troba un monarquisme sense fronteres. D'altra banda, aquesta virtual república catalana va indissolublement lligada al concepte polític de *principat*. El resultat seria difícil de definir. Catalunya seria un principat republicà amb un rei!

Citem, però, un fragment del discurs llegit pel síndic de Barcelona Guillem Oliver a la reunió de Corts del 10 de desembre de 1410: «[...] cum per mortem dicti domini regis, qui certum non dimissit successorem, videatur celebratio dicti generalis parlamenti reipublica dicti principatus Cathalonie».⁴⁶

Els parlamentaris, garants dels afers col·lectius, defensen una gestió que comporti el bé de tots els ciutadans. Per això no dubten —és novament Pere de Cervelló qui parla— a l'hora de triar l'indret on s'ha d'aplegar el Parlament, a dir que «la concòrdia del loch és gran fonament a la bona expedició del ben públich».⁴⁷

He parlat dels precedents d'aquest concepte de *cosa pública* o república en la literatura del món clàssic. No escau de fer un estudi comparatiu minuciós d'aquesta qüestió, susceptible, penso, de ser analitzada amb profit i amb resultats interessants. Però sí que tinc el deure de donar-ne algun exemple. He triat els discursos de Marc Tul·li Ciceró (106-43 aC) que coincideixen plenament amb la mateixa idea del principi del segle xv: la *cosa pública*, la *res pública*, és quelcom que cal defensar i que en ocasions està en perill. El bé públic, o de la cosa pública, el bon futur de la cosa pública, el servei a la cosa pública, els danys a la cosa pública, el profit de la cosa pública, conceptes que, com acabem de veure, són presents una vegada i una altra en els textos adduïts, apareixen en Ciceró amb una semblança colpidora.

Només un cop d'ull a la primera catilinària és suficient per a copsar aquests llunyans precedents del segle xv català. Treballar per la cosa pública: «Nos autem fortes viri satis facere rei publicae videmur.»⁴⁸ Sensatesa de la república: «Non deest rei publicae consilium neque auctoritas huius ordinis.»⁴⁹ Que la cosa pública no patís cap dany: «Opimius consul videret ne quid res publica detrimenti caperet.»⁵⁰ La cosa pública està en perill: «Cupio in tantis rei publicae periculis.»⁵¹ Revoltar-se contra la república: «Mea diligentia circumclusum commovere te contra rem publicam non potuisse.»⁵² El bé i la destrucció de la cosa pública: «Iam intelleges multo me vigilare acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae.»⁵³

44. Codoin ACA, vol. II, p. 52; *Cortes...*, vol. VII, p. 358.

45. Santiago SOBREQUÉS i VIDAL i Jaume SOBREQUÉS i CALLICÓ, *La guerra civil catalana del segle xv*, Barcelona, Edicions 62, 1973, 2 v. Segona edició: 1987. Vegeu el capítol de Jaume Sobrequés i Callicó, «La proclamació d'Enric IV de Castella com a senyor del Principat de Catalunya», vol. I, p. 355.

46. Codoin ACA, vol. I, p. 327; *Cortes...*, vol. VII, p. 270.

47. Codoin ACA, vol. I, p. 245; *Cortes...*, vol. VII, p. 44.

48. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1974, p. 33.

49. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, p. 33.

50. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, p. 34.

51. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, p. 34.

52. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, p. 36.

53. Marc Tul·li CICERÓ, *Discursos*, vol. X, p. 36.

A diferència del que succeiria cinquanta anys després de l'Interregne, els parlamentaris catalans mai no fan esment de la defensa de l'ordre constitucional i jurídic català contingut en els textos sorgits de les Corts. Quan alguns esmenten les Constitucions, ho fan en un sentit molt restringit i per defensar interessos sectorials d'algun dels braços. Dos exemples. El primer: l'arquebisbe de Tarragona, en nom del braç eclesiàstic, en el discurs del 30 de setembre de 1410, tot contestant les paraules d'obertura del governador Alemany de Cervelló, diu que res del que s'havia fet fins aleshores «no sia perjudici, lesió, derogació o novació alguna als privilegis, franquesses e libertats e usos nostres».⁵⁴ El segon exemple d'apel·lació a les Constitucions afecta els militars. El 26 de novembre de 1410, protesten d'una decisió del governador «contra constitutionem Cathalonie generalem qua cavetur quod militi non possi imponi pena sine consensu ipsius militis».⁵⁵ Res a veure, doncs, amb la defensa que fan les autoritats catalanes de les Constitucions de Catalunya durant la crisi de 1460-1472.⁵⁶

Un cas encara més particular de l'esment de les Constitucions catalanes és el memorial que la reina Margarida, vídua de Martí l'Humà, va adreçar al Parlament català en defensa dels seus drets el 12 de novembre de 1410: «[...] e ha trobat que per benefici special de les constitucions generals de Cathalunya ella és posseïdora de tots los béns del dit senyor rey».⁵⁷

En èpoques de crisi política, no ha estat estrany que els protagonistes apel·lin a la defensa de l'honor del país, segons l'entenen els uns i els altres. Es tracta d'una mena d'autoafirmació del col·lectiu nacional que cal enaltir amb afirmacions solemnes, com les que fan els ambaixadors del Parlament català davant de les autoritats del regne de València el primer de desembre de 1410 quan escriuen: «Plàcia a nostre Senyor Déu que [...] nos [...] vulla [...] il·luminar e endreçar que sia labor e glòria sua e bé avenir de la corona reyal d'Aragó, de la cosa pública e servey e honor del Principat de Catalunya.»⁵⁸ I, en la sessió del 30 de setembre del mateix any, és el nostre conegut arquebisbe de Tarragona qui parla de la necessitat d'emprendre accions polítiques «en tal guisa e manera si plaurà a Déu que ell serà loat e beneyt e lo principat de Cathalunya ne reportarà honor e profit».⁵⁹

L'honor pertany també al rei i al conjunt dels seus dominis: «[...] e que li plàcia almenys, per la honor del dit senyor e de sos regnes e terrers [...]», diuen els enviats de la reina Margarida el 12 de novembre de 1410.⁶⁰

L'honor afecta també un col·lectiu més ampli que l'estricta del Principat. Afecta tota la confederació reial. El nostre conegut Pere de Torrelles, el 2 de desembre de 1410, des de Càller, després de demanar socors escriu: «e no u vullats dilatar, car, si plaurà a Déu, ab açò los fets d'aquesta illa hauran bona fi e conclusió e serà gran honor de la casa real d'Aragó».⁶¹

Déu, com acabem de veure, acostuma a aparèixer també com a expressió d'un providencialisme que pot ajudar a entendre o a resoldre els problemes de la col·lectivitat que l'invoca. La trilogia Déu-Pàtria-Rei, tan característica de determinades opcions polítiques de l'època contemporània i també d'altres èpoques de crisi política, apareix de manera prou explícita i nítida en el moment històric al qual m'estic referint. No sé si per primera vegada en una formulació tan clara, l'arquebisbe de Tarra-

54. Codoin ACA, vol. I, p. 232; *Cortes...*, vol. VII, p. 30.

55. Codoin ACA, vol. I, p. 300; *Cortes...*, vol. VII, p. 205.

56. Vegeu l'apartat «Defensa de l'ordre constitucional», a Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Estudis d'història...*, vol. I, p. 263-267.

57. Codoin ACA, vol. I, p. 290; *Cortes...*, vol. VII, p. 178.

58. Codoin ACA, vol. I, p. 322; *Cortes...*, vol. VII, p. 261.

59. Codoin ACA, vol. I, p. 233; *Cortes...*, vol. VII, p. 30.

60. Codoin ACA, vol. I, p. 291; *Cortes...*, vol. VII, p. 178.

61. Codoin ACA, vol. I, p. 336; *Cortes...*, vol. VII, p. 283.

gonia, en el discurs del 7 de febrer de 1411, es refereix als «fets, negocis e actes que-ls ocorreran, fahedors o spatxadors en lo dit parlament e per aquell a honor e reverència de nostre Senyor Déus, servey del rey e senyor esdevenidor, profit e benavenir de la cosa pública».⁶²

En termes molt semblants s'expressa una resolució del Parlament del 27 de maig de 1411, quan parla de la «lahor e glòria de nostre Senyor Déus, honor de nostre ver Rey e senyor qui serà e bé de la cosa pública universal dels dits regnes e terres».⁶³ És una bona manera d'expressar amb poques paraules la totalitat del pensament de les classes dirigents catalanes en aquell tombant històric.

Un esment molt especial dins d'aquest capítol mereix, per la seva significació, l'ús de la paraula i del concepte *nació* referit sobretot a Catalunya, bé que també, en alguna ocasió, al conjunt de la confederació.

En l'esmentat discurs solemne amb què el governador general de Catalunya, Guerau Alemany de Cervelló, obre, el 30 de setembre de 1410, el Parlament català reunit a Barcelona, apareix per primera vegada, al llarg d'un debat que, a la capital catalana i després a Tortosa, esdevindrà permanent fins a la sentència de 1412, el concepte de *nació* per a designar el conjunt del Principat. No es tracta només d'una manera natural per referir-se a Catalunya, sinó que el mot assoleix un to solemne que el fa inhabitual.

La crida de la primera autoritat catalana a la responsabilitat dels diputats té, a més d'altres motivacions substantives de les quals ja parlaré, el seu fonament en la necessitat «que lo gran renom de la nació cathalana, preycat et scampat per tot lo universal món no peresqua ni-s trabusch, ans sie mantengut e purament guardat».⁶⁴ Aquesta crida «al bon regiment» dels reunits acaba insistint en la mateixa idea, és a dir, que «la gran fama de lealtat d'aquesta nació sia conservada e augmentada per vostres virtuosos actes e loables operacions».⁶⁵

La defensa de la *nació* no és exclusiva del governador ni dels reunits a Barcelona. El 3 de setembre de 1410, el nostre conegut Pere de Torrelles, lloctinent reial a Sardenya, en una crida desesperada al Parlament per a defensar l'illa d'un atac genovès, escriu: «Per què us plàcia així com aquells qui sots aquí ajustats per lo ben avenir de la cosa pública del Principat de Cathalunya que semblant perdicció, qui toca al pus viu de nostra nació, no vullats metre en oblit e que-m trametats prest socors [...]».⁶⁶ *Nació* té, doncs, un caràcter solemne. I els interessos catalans a Sardenya assoleixen una dimensió nacional.

Catalunya, com a nació, és subjecte de rebre menysteniments i agressions exteriors a les quals cal respondre amb fermesa. Torrelles mateix, en l'escrit esmentat, així ho afirma en un fragment del seu escrit en el qual parla de la *conquesta* de l'illa, que tants sacrificis ha costat des de fa anys: «e vajeus lo cor com tots los reys passats han desitjada sobiranament la conquesta de aquesta illa [...] e ara [...] són stades venjades les injúries e offenses passades qui eren stades fetes a la nació catalana [...]».⁶⁷ Però també, per poc socors que rebés, l'illa «seria a tots temps subjugada a obediència e servitud de la casa reyal d'Aragó».⁶⁸

D'altra banda, un emissari de Jaume d'Urgell, en comparèixer, el 10 de febrer de 1411, davant del

62. Codoin ACA, vol. II, p. 55; *Cortes...*, vol. VII, p., 460.

63. Codoin ACA, vol. II, p. 135-136; *Cortes...*, vol. VIII, p. 168 i 169.

64. Codoin ACA, vol. I, p. 231; *Cortes...*, vol. VII, p. 29.

65. Codoin ACA, vol. I, p. 232; *Cortes...*, vol. VII, p. 30.

66. Codoin ACA, vol. I, p. 236; *Cortes...*, vol. VII, p. 38.

67. Codoin ACA, vol. I, p. 236; *Cortes...*, vol. VII, p. 38.

68. Codoin ACA, vol. I, p. 236; *Cortes...*, vol. VII, p. 38.

Parlament per defensar aquells a qui la reina Violant vol excloure dels debats parlamentaris, ho fa lloant la seva «gran leyltat en la nasció cathalana». Abans, però, l'emissari del comte expressa sense embuts que és a Jaume «al qual indubitablement per evident e clara justícia la successió universal de la reyal corona Daragó se pertany davant totes altres persones».⁶⁹

També Jaume d'Urgell, tot defensant-se davant del Parlament de les acusacions de corrupció d'«algunes persones», en atribuir-li la compra de voluntats, utilitza el concepte de *nació* en escriure des de Sant Boi el 18 d'abril de 1411: «L'altre esguard si és que la lealtat de la nasció cathalana ne dels altres súbdits a la corona d'Aragó no sofferen ne permeten tractes il·lícits ne corrumpinents [...]».⁷⁰

Catalunya és una nació diferent de les altres. El 23 de desembre de 1410, les autoritats de la Vall d'Aran demanen socors al Parlament per poder fer front a penetracions hostils d'enemics exteriors, de gent que pertany a una «nació stranya»: «vehents que alguns fills de iniquitat de les parts del comtat de Comenge e d'altres lochs e terres de nació stranya ab propòsit de dampnificar los singulars de aquesta vall eren entrats mà armada en los tèrmens de la dita vall [...]».⁷¹

Un any després, els enemics de la nació catalana són els genovesos, i els qui demanen la intervenció del Parlament per fer-los front són els mateixos diputats del General. El 22 de desembre de 1411 escriuen: «[...] la guerra que los genovesos e lurs corsaris han feta et fan continuament a la nació cathalana [...]»,⁷² la qual cosa perjudica el comerç de Barcelona de manera greu.

El 2 de febrer de 1411 és Joan de Corbera, des de Càller, qui escriu: «Yo, senyors, veent que era servir e honor de la corona d'Aragó e de tota la nasció, atorgue a ell [...]».⁷³

El febrer de l'any 1412 tornen a ser els enviats del Parlament català a Sicília els qui, en explicar l'intent d'un legat del papa Joan, elegit a Roma recentment, d'atreure l'illa a la seva obediència, escriuen: «[...] et havem gran dubte que no sia contra la nostra nació [...]». I també, tot apel·lant a la divina providència: «Déus per sa mercè hi provehesca per forma que sia bé de nostra nació et beneffici et conservació del dit regne a la casa d'Aragó.»⁷⁴

L'ús del mot-concepte *general* per a designar —crec que no hi ha dubtes racionals per a defensar aquesta identificació— la reunió dels tres braços del Parlament no era freqüent en aquells anys de l'Interregne. N'he trobat pocs casos. El més significatiu és un text oficial del Parlament mateix.

El dia 7 de gener de 1411 es ratifica un memorial aprovat pel Parlament que té com a objectiu «la deffensió de la terra en la justícia e lo bé del *general* e altres cosas toquants lo bé de la casa pública del dit Principat».⁷⁵ *General* són les institucions. *Cosa pública* és el país en el seu conjunt.

El 9 de gener del mateix any s'elegeix una comissió de dotze persones per tenir cura dels afers parlamentaris. L'objectiu és «provehir degudament en lo fet de la justícia e així mateix del general del Principat de Cathalunya».⁷⁶

69. Codoin ACA, vol. II, p. 59; *Cortes...*, vol. VII, p. 472.

70. Codoin ACA, vol. II, p. 108; *Cortes...*, vol. VII, p. 66.

71. Codoin ACA, vol. II, p. 8; *Cortes...*, vol. VII, p. 356.

72. Codoin ACA, vol. III, p. 12; *Cortes...*, vol. IX, p. 192.

73. Codoin ACA, vol. II, p. 81; *Cortes...*, vol. VII, p. 513.

74. Codoin ACA, vol. III, p. 152; *Cortes...*, vol. X, p. 21.

75. Codoin ACA, vol. II, p. 52; *Cortes...*, vol. VII, p. 358.

76. Codoin ACA, vol. II, p. 56; *Cortes...*, vol. VII, p. 466.

EL PAPER DEL GOVERNADOR GENERAL DE CATALUNYA

El 22 de juliol de 1410, Guerau Alemany de Cervelló, en la seva condició de governador general de Catalunya, convoca, com hem vist, el Parlament català: «[...] quant és necessari als catalans tenir Parlament general per socórrer a les urgents necessitats iminents al Principat de Catalunya, especialment per la mort del dit senyor [“Martí, rey d’Aragó”] e per posar lo dit Principat en degut estament [...]».⁷⁷ La seva preeminència com a primera dignitat del país, en la seva condició de ser el més alt representant del sobirà, de moment no ofereix cap dubte. Un document parlamentari del 2 de setembre del mateix 1410 així ho reconeix: «attendens quod nobilis Geraldus Alamanni de Cervilione, miles gubernator Catalonie, qui ad presens est principalis et major officialis regius qui utatur jurisdictione in Principatu Catalonie [...]».⁷⁸

Però quan va ser palès que Alemany de Cervelló era un decidit antiurgellista, la seva credibilitat davant del Parlament va fer crisi. Sobrequés i Vidal ha explicat bé el fracàs de les pretensions del governador d’esdevenir «president» del Parlament.⁷⁹ A la sessió del 30 d’abril, Guerau Alemany protesta de les maniobres —suposades o reals— que existien per «derogar son offici e per consegüent [els] drets del senyor rey, e porien dificultar e allongar lo principal acte per què és lo dit Parlament [...]». Per tant, el governador «prega, raquer e amonesta a tots e sengles del dit Parlament que sobre lo dit material observen mera justícia e rahó, segons dret, constitucions e usatges, usos e capítols de corts e vies jurídicas e clares, no obscures ni difícils, per les quals pogués ésser derogat a la preeminència del dit son offici, ne drets del rey ne puxen engendrar scisme, divisions o scàndols».⁸⁰ La resposta del Parlament va ser contundent. Va refusar «totes e sengles coses en aquella contengudes com sien nues e vàcues de veritat [...]».⁸¹ Va fer més: va amenaçar el governador amb el segrest dels seus béns si no limitava el seu capteniment a allò que li corresponia. I, encara, va prohibir que els notaris del Parlament incloguessin al procés o a les actes la cèdula d’Alemany de Cervelló. El Parlament explicitava la seva preeminència per damunt de la del governador: «Lo dit Parlament és corp e mestre e lo dit portantveus no se’n deu ne puxe entrametre en alguna manera.»⁸² No deixava de ser, davant del representant reial, una afirmació del més pur estil pactista: el Parlament per damunt de l’autoritat del monarca o, en aquest cas, del seu més alt representant.

El governador va insistir en la sessió del 14 de maig. Va fer-ho manifestant que ho feia «per conservació dels drets del senyor rey e de son offici».⁸³ La resposta del Parlament no es va fer esperar: l’endemà mateix acordà que la pretensió del governador «és vista ésser contra les libertats, usos e costums del dit Parlament».⁸⁴

La crisi i els interessos polítics, doncs, i és això el que avui toca comentar, afectaven el funcionament normal de les institucions. En la mesura que el càrrec de governador tenia un origen reial, aquell enfrontament apareix com un episodi més dels que s’havien produït en el mateix sentit en anys anteriors i, sobretot, dels que es produïrien més endavant.

77. Codoin ACA, vol. I, p. 219; *Cortes...*, vol. VII, p. 11.

78. Codoin ACA, vol. I, p. 326-327; *Cortes...*, vol. VII, p. 269 i 270.

79. Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, *El Compromís de Casp i la noblesa catalana*, Barcelona, Curial, 1973, p. 57 i següents.

80. Codoin ACA, vol. II, p. 118 i següents; *Cortes...*, vol. VIII, p. 91.

81. Codoin ACA, vol. II, p. 122; *Cortes...*, vol. VIII, p. 100.

82. Codoin ACA, vol. II, p. 123; *Cortes...*, vol. VIII, p. 100.

83. Codoin ACA, vol. II, p. 125; *Cortes...*, vol. VIII, p. 139.

84. Codoin ACA, vol. II, p. 126; *Cortes...*, vol. VIII, p. 139.

APARICIÓ EN ESCENA DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL

La Diputació del General no va entrar en escena d'una manera activa fins a la darrerria de 1411, uns mesos després que el Parlament n'hagués aprovat una reforma que aviat la faria esdevenir el primer òrgan de govern executiu del país.

En efecte, el 17 de juny de 1411, en plena moguda política a causa de la qüestió successòria, el ple del Parlament va aprovar uns «Capítols fets e fermats sobre la reformació del General del Principat de Catalunya».⁸⁵ No és aquest el lloc per explicar amb detall el contingut de la reforma, però sí que vull donar-ne els trets bàsics. En primer lloc, el Parlament nomenà sis persones de confiança per tal que, conjuntament amb els diputats, poguessin regularitzar la situació financera de la Diputació. Se'ls van atorgar poders amplis, sembla que amb l'objectiu de controlar i fiscalitzar la gestió dels diputats, tant dels generals com dels locals, i activar els deutes pendents de cobrar que tenia la Diputació des de feia anys. Un desig: que serveixin aquestes ratlles precedents per cridar l'atenció d'aquells estudiosos interessats en l'estudi de la primera institució política del país, als quals correspon situar aquesta reforma en la història general de la Diputació. És un precedent clar del famós Consell del Principat de la guerra civil del segle xv.

A partir de finals d'aquell any 1411, com he dit, i a partir d'aquesta reforma, gestada en un moment de crisi, els diputats entren de ple en el joc polític que jugava el país. No hi ha constància que ho haguessin fet abans.

La primera carta enviada per la Diputació al Parlament porta data del 22 de desembre de 1411. Va signada així: «Los diputats del General de Catalunya et les vi persones a ells adjuntes apparellats a vostra honor».⁸⁶ El contingut: defensa del comerç contra la pirateria genovesa i, per tant, dels interessos de la institució i del país: «et és gran decahiment, que-s segueix gran dan al General et a la cosa pública de aquell, car cessant la merquaderia, cessa que no s'han tan grans preus de les generalitats et los drets de aquelles no són collits així integrament et quieta com solien». A la fi expliciten la submissió al Parlament: que ordeni el que li sembli, «e nosaltres complirem-ho si et com per vosaltres, senyors, serà ordonat et a nosaltres rescrit». Cinc dies després, el Parlament respon que ha destinat recursos per preparar gent armada a fi de defensar «la honor del Principat e bé avenir dels affers en què semblant gent ha servir».⁸⁷

En els dies següents, els diputats del General intervenen en qüestions relacionades amb el debat que es tenia a Casp⁸⁸ sobre els drets de Frederic de Luna, la defensa de Sardenya,⁸⁹ qüestions econòmiques sobre la defensa de Perpinyà,⁹⁰ els drets de les generalitats⁹¹ i el pagament de l'ambaixada que ha anat a Sicília.⁹²

En definitiva, els diputats, assistits per les sis persones esmentades, regularitzen, a partir de l'In-

85. Codoin ACA, vol. II, p. 154-160; *Cortes...*, vol. VIII, p. 199-202.

86. Codoin ACA, vol. III, p. 11-13; *Cortes...*, vol. IX, p. 192 i 193.

87. Codoin ACA, vol. III, p. 14; *Cortes...*, vol. IX, p. 197.

88. Codoin ACA, vol. III, p. 203 (*Cortes...*, vol. X, p. 104 i 105) i 221 (*Cortes...*, vol. X, p. 135).

89. Codoin ACA, vol. III, p. 209; *Cortes...*, vol. X, p. 117 i 118.

90. Codoin ACA, vol. III, p. 212; *Cortes...*, vol. X, p. 119. Els cònsols de Perpinyà volen retenir els diners de les generalitats i així ho han demanat al governador dels comtats de Rosselló i Cerdanya, per a emprar-los per a preparar gent d'armes per si es produeix una invasió forana. Els diputats s'estranyen d'aquesta pretensió i escriuen: «[...] som moguts a tan gran admiració e a tan gran greuge que no us ho poríem explicar, vehents que és stada cosa tan aspre que depuys que som en esta Deputació no la hoym semblant ni així sonant la destrucció del bé public»: Codoin ACA, vol. III, p. 232; *Cortes...*, vol. X, p. 148.

91. Codoin ACA, vol. III, p. 219; *Cortes...*, vol. X, p. 133.

92. Codoin ACA, vol. III, p. 274; *Cortes...*, vol. X, p. 267 i 268.

terregne, la funció que, en diversos ordres de la vida pública i sobretot econòmica de la institució, els seria pròpia des d'aleshores fins a la seva extinció a principi del segle XVIII. La Diputació es consolida com la gran institució de govern d'un estat sobirà ben organitzat.

AUTOAFIRMACIÓ DE L'ESTRUCTURA DEL PARLAMENT

És conegut que la plena consolidació i la majoria d'edat de les Corts Catalanes i, per tant, del règim parlamentari del Principat va tenir lloc durant el llarg regnat de Pere el Cerimoniós (1336-1387). L'època a la qual em refereixo no en queda lluny. L'Interregne de 1410-1412 va viure un esclat de la vida parlamentària, a Catalunya i a tota la Corona d'Aragó, sense precedents. Per primera vegada fins aleshores el futur del país es va jugar —ni que fos amb impulsos de tota mena que venien de fora— a l'interior dels diversos parlaments de la confederació. Si bé el Principat va poder conservar la unitat parlamentària, això no va ser així, com és ben sabut, als regnes de València i d'Aragó. A Catalunya, a més de la qüestió successòria —en definitiva la més important, bé que no l'única—, el Parlament es va haver de replantejar la seva estructura arran de la coneguda pressió dels cavallers per aconseguir una cambra pròpia. Això ja ha estat explicat.

El 19 de desembre de 1410, és a dir, durant les primeres setmanes de funcionament de la cambra catalana, va tenir lloc, en fer-se fosc i a casa de l'arquebisbe de Tarragona, una curiosa reunió d'uns quants membres del Parlament. Va ser allí on uns àrbitres van emetre un dictamen contrari a la pretensió de la petita noblesa a la qual he fet referència. El text que rebutja aquesta ja un xic antiga voluntat dels cavallers constitueix, en certa manera, una redefinició de l'estructura del Parlament o, si res més no, un canvi de llenguatge a l'hora de definir-ne la composició. Tot fent referència a un acord parlamentari anterior, els àrbitres distingien, a l'hora de donar nom als grups que integraven el Parlament, entre *braç* i *condició*. Segons els àrbitres esmentats, el Parlament estava format per *condicions* i no per *braços*, i els cavallers tenien la condició de nobles i, per consegüent, s'havien d'integrar en aquest sector:

[...] no-s numenen braços en lo dit parlament, sinó condicions, ço és eclesiàstica, militar e de les universitats reials. E per tal com en les eleccions de les persones se és comunament, en los principals e més actes, servada paritat entre les dites condicions [...], pronunciam, per esquivar dubtes, qüestions e debats, que s'hagen a fer les eleccions en lo dit parlament en paritat, ço és: tants dels prelats e capitulars, qui fan condició eclesiàstica, com dels varons e cavallers e hòmens de paratge, qui fan condició militar, e com de la condició de ciutats e viles reials, qui fan condició de les universitats reials. Però, de concòrdia de les condicions, lo cas exigent, puguen les dites condicions variar en lo nombre sie quant vist lus serà.⁹³

Quan convé als interessos individuals, com és el cas ja esmentat de la reivindicació de la reina Margarida, el Parlament és objecte d'elogis que no deixen de tenir un ressò prou bell. En la sessió del 12 de novembre de 1410, els reunits van poder alegrar les seves orelles amb les paraules del representant de la reina vídua: «E per ço que lo present parlament, qui és llum de intel·ligència, font de sciència e sabiesa e rabaça molt antiga e ferma de lealtat e naturalesa, vege clarament que la dita senyora no és ambiciosa [...]»⁹⁴

93. Codoin ACA, vol. I, p. 341-342; *Cortes...*, vol. VII, p. 301-303.

94. Codoin ACA, vol. I, p. 290-291; *Cortes...*, vol. VII, p. 178.

BARCELONA FA DE CAPITAL DE CATALUNYA

Durant l'Interregne de 1410-1412, Barcelona va actuar i va ser reconeguda com a capital del Principat. Sobretot en l'aspecte polític. Allò que passa a Barcelona assoleix una rellevància especial i preocupa els dirigents catalans. En el cas que ens ocupa, els membres del Parlament reunit a Barcelona mateix i, després, a Tortosa.

Bé que el trasllat del Parlament de Montblanc, on hi havia un greu brot d'epidèmia de pesta que provocava molts morts («multas et magnas mortalitates que nunc vigent in dicta villa et in aliis locis circumvicinis»),⁹⁵ no va tenir una acceptació unànime, com veurem, això no minva el prestigi que Barcelona tenia entre les màximes autoritats de Catalunya.

Tot amb tot, el governador, a la sessió del 2 d'octubre, va haver d'escoltar un duríssim al·legat de destacadíssims membres del braç militar⁹⁶ contra el trasllat del Parlament a la ciutat de Barcelona. Al·legaven: que era palès que la capital catalana «ha acostumat de perjudicar les preheminiències, llibertats e privilegis e costums dels dits magnats, barons, nobles de Cathalunya» més que qualsevol altra ciutat catalana; que un canvi de lloc del Parlament s'havia de fer per consens de tots els braços, la qual cosa «pot ésser de grans dans a la cosa pública del dit Principat de Cathalunya e encara als altres regnes»; que també a Barcelona hi havia epidèmia, «per la qual moltes notables persones se staran de venir personalment e atturar en la dita ciutat»; que els síndics de Barcelona avantposaven l'atenció dels seus afers privats al treball al Parlament, i que els consellers de Barcelona, afavorint i intervenint en les tasques de la Diputació del General, s'havien mostrat refractaris a contribuir a les despeses aprovades pel Parlament per fer missatgeries necessàries per a solucionar la successió de la Corona: «als quals diputats los dits consellers de Barchinona de temps present han donat grans e ubertes favors, pregàries e requestes, més encara: més avant passant los límits cobejants total senyoria e regiment e administració de les monedes del General de Catalunya [...]». I afegeixen: «[...] e ço que pitjor és han hauts del dit General per mà dels dits diputats. xxx. mília florins, los quals distribueixen comunament a lur sol voler»; que l'ambient de Barcelona no és gens segur «per la varietat, singularitat de affeccions e diversitat de oppinions»⁹⁷ que és en la dita ciutat en special en lo fet de la dita reyal successió, e com sia major multitud, seria major la confusió».

Malgrat un judici tan crític com el manifestat pels membres del braç militar, aquests no podien deixar de reconèixer «la gran e intollerable preheminiència, auctoritat e superioritat que en lo temps present se donen los consellers de Barchinona en los parlaments del Principat de Cathalunya», com ho palesen «les crides novellament fetes e ordonades dels dits consellers». Aquestes, però, no poden ser acceptades pels nobles «com sien molt perjudicials a llurs llibertats».

És interessant també la proposta del grup esmentat en el sentit que fóra convenient que la reunió del Parlament català es fes «en ciutat propinqua e vicina als regnes d'Aragó e de Valencia», per

95. Codoin ACA, vol. I, p. 240; *Cortes...*, vol. VII, p. 19.

96. Vescomte d'Illa i Canet, Roger Bernat de Pallars, Berenguer Arnau de Cervelló, Guillem Hug de Rocabertí, Pere de Cervelló, mossèn Acart, mossèn Lluís de Mur, Ramon de Peguera, Francesc de Caramany, Ramon Icart com a procurador del comte de Prades, Guillemó de Queralt com a procurador del comte de Pallars, Guillem de Tagamanent com a procurador de Bernat Guerau de Rocabertí, Guillem Ramon de Montagut com a procurador de Jofre Gilabert de Cruïlles (Codoin ACA, vol. I, p. 243; *Cortes...*, vol. VII, p. 43).

97. Sobre aquesta qüestió vegeu: Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, «Agitació política a Barcelona durant l'Interregne de 1410-1412», a *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos: Miscelánea en honor de Josep M. Madurell i Marimon*, vol. VII, Barcelona, 1979, p. 155-161 (reedició: Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Estudis d'història de Catalunya*, vol. I, *Edat mitjana. Edat moderna. El pactisme*, Barcelona, Base, 2008, p. 165-170).

tal de forçar que aquests es possessin d'acord i de facilitar la negociació entre ells i el Principat de Catalunya.

Aquest sentiment de coresponsabilitat i de voluntat de coordinar la solució del problema successori amb els altres regnes de la Corona d'Aragó —tema del qual m'ocupo en un altre apartat d'aquest treball— s'expressa nítidament en l'esmentat memorial enviat al Parlament. En referir-se a la conveniència de trobar un indret adequat per a la reunió dels braços, escriuen que aquest ha de ser «avinent als altres regnes, als quals toquen així bé los dits affers com al Principat, e ab consell et concòrdia lur se han strènyer et spatxar en què appofitarà la propinquïtat del loch [...]».⁹⁸

A mitjan octubre de 1410 va començar una altra batalla, la que van encendre els partidaris de traslladar el Parlament a Tortosa. El dia 16, el síndic de Tortosa, Jaume Granell, va protestar pel fet que el Parlament de Catalunya tingués lloc a Barcelona, ciutat que no era neutral: «[...] la ciutat de Barchinona, com no sia loch competent, ans ab deguda reverència parlant molt sia parcial e sospitós [...]».⁹⁹ Granell insistia en molts dels arguments contraris a Barcelona que ja havien emprat, com hem vist, el grupat de nobles esmentats: que els síndics de la capital, atiat pels consellers, acostumaven a dilatar els afers, en una mena de filibusterisme *avant la lettre*: «los síndichs de la ciutat de Barchinona, de voluntats dels honorables consellers, han acostumat de dilatar los negocis que són stats tractats en la dita cort o parlament en gran utilitat e honor sua e dampnatge e innumerables despeses de tots los altres braces e staments [...]».¹⁰⁰

El rebuig al fet que el Parlament es fes a Barcelona tenia també una motivació econòmica. La ciutat havia imposat un tribut de mig diner per lliura a les mercaderies que entraven i sortien per mar, «lo qual cové que sia remogut e revocat». L'acusació era molt dura. S'acusava Barcelona de perjudicar «tot lo Principat de Catalunya e a tots los regnes e terres del senyor rey d'Aragó». Si els parlamentaris havien de debatre la revocació d'aquest impost, «no és raonable que-s faça [el Parlament] en la dita ciutat, com sia et faça en açò manifesta part».¹⁰¹ Per aquests motius i d'altres, el Parlament s'havia de tenir en un lloc més neutral i proper als altres regnes de la Corona d'Aragó.

La defensa de Barcelona, la va fer, en nom del braç reial, Guillem Oliver. El seu al·legat en favor de la ciutat conté ja els elements que seran exhibits al llarg dels segles per aquells que han volgut lloar el paper de Barcelona com a capital indiscutible de Catalunya: centralitat, riquesa, europeisme, esperit d'acollida. Un text de 1410 diu de Barcelona que és un lloc «situat en lo mig del dit Principat, hon confluen per ses necessitats totes les ciutats e viles de Cathalunya».¹⁰² A més a més, Barcelona, per al síndic reial, «és abundant de viures i altres coses necessàries, e cascú a gran covinentesa ampla per a recollir molta gent sens affany, en la qual cascú qui no cerch scàndol pot segurament habitar».

L'universalisme de Barcelona i el lideratge que aconsegueix en relació amb els altres estats de la confederació són defensats en un text que és mereixedor de ser reproduït per la seva precocitat històrica. Els síndics reials afirmen, de la capital catalana, que «és terme de saber moltes novelles de totes les parts del món, del qual saber fretura molt lo dit general parlament per moltes rahons e assats notòries a cascú, com los regnes marítims de la corona reyal per lurs necessitats a la dita ciutat hajen de costum comunament declinar e en aquella mills que en altra obtenir a lur necessitat aquella provisió que-s pertany». El braç reial, doncs, refusa sense pal·liatius el canvi d'ubicació del Parlament proposat

98. Codoin ACA, vol. I, p. 248; *Cortes...*, vol. VII, p. 46.

99. Codoin ACA, vol. I, p. 269; *Cortes...*, vol. VII, p. 100.

100. Codoin ACA, vol. I, p. 270; *Cortes...*, vol. VII, p. 100.

101. Codoin ACA, vol. I, p. 271; *Cortes...*, vol. VII, p. 101.

102. Codoin ACA, vol. I, p. 274; *Cortes...*, vol. VII, p. 106.

pel síndic de Tortosa, la proposició del qual és qualificada de «descomposta, mal texida, inepta e fort impertinent».¹⁰³

La majoria es va imposar i la reunió parlamentària va continuar a Barcelona fins al 16 d'agost de 1411, en què es va prosseguir a Tortosa.

UN EXERCICI DE MEMÒRIA HISTÒRICA: BARCELONA, CAP I CASAL

Les peripècies polítiques del comte de Cardona al Parlament català al servei del pretendent d'Urgell han estat ben explicades per Sobrequés i Vidal.¹⁰⁴ Allò que m'interessa aquí és posar de manifest l'encès elogi que Joan Ramon Folc I de Cardona, discrepant d'allò que defensaren altres companys d'estament, va fer de Barcelona en defensar la capital catalana com a seu de la reunió parlamentària, i també l'anàlisi històrica del caràcter de la unió de Catalunya amb Aragó. El 26 de novembre de 1410, en nom propi i d'un grup de membres del seu braç, va presentar al ple un memorial que assoleix un alt interès en tractar-se d'una reflexió política complexa i pionera sobre els temes que hi són tractats. No cal forçar la interpretació historiogràfica per poder afirmar que som davant d'un dels primers documents d'allò que fa ben poc hem qualificat de recuperació de la memòria històrica. El memorial, en efecte, comença així: «Primo reducunt ad memoriam [...]».¹⁰⁵ Els signants, doncs, proposen al Parlament que faci un exercici de memòria del passat a l'hora de sentir les paraules del Cardona.

Tot seguit, el comte fa una referència nítida a la naturalesa política del Principat, en un intent de posicionar el país i Barcelona en la complexa realitat que es vivia en aquella conjuntura històrica. Des dels orígens, com indiquen determinats usatges, el Principat de Catalunya era un principat autònom («per se») i el comte de Barcelona era el príncep i gaudia de potestat reial («potestatem regiam habentem»). Que fos «només» comte príncep no implicava, doncs, cap menysteniment ni que tingués una representació menor que Aragó.

Els nobles catalans es refereixen tot seguit al caràcter que va tenir la unió del comtat de Barcelona amb el regne d'Aragó. No era una reflexió inútil, perquè en la lògica jurídica, política i «constitucional» resultava si res més no comprensible que s'hagués tractat d'una unió entre desiguals, i els signants del memorial volien deixar clar que no va ser així. El text llatí és contundent: «[...] quod comitatus Barchinone fuit unitus regno Aragonum principaliter et non accessorie ita quod quicumque esset rex Aragonum esset comes Barchinone ut apparet in unione regni et comitatus [...]». Els signants esmentaven com a fonament d'aquesta constatació l'acord parlamentari de la Cort de Barcelona de 1283, en el qual es llegeix: «Volem e atorgam que de aquí anant, així en letras, com en cartas, e en nostres segells nos [Pere II el Gran] escriuam, nos e nostres successors, comte de Barcelona.»¹⁰⁶

Tot seguit, els signants exposen la necessitat que els catalans es reuneixin per tal de posar-se d'acord amb els aragonesos i els valencians «super modo suscipiendi novum regum et comitem». Sempre la doble forma: rei i comte, i la reivindicació de la preeminència de Catalunya: «quia ex quo Cathalonia est per se comitatus et principaliter debet ut de comitatu iudicari».

La reunió de Corts s'ha de fer a Barcelona, per les causes següents:

103. Codoin ACA, vol. I, p. 275 i 276; *Cortes...*, vol. VII, p. 106 i 107.

104. Santiago SOBREQUÉS I VIDAL, *El Compromís de Casp...*, p. 80 i següents.

105. Codoin ACA, vol. I, p. 297; *Cortes...*, vol. VII, p. 203.

106. *Constitutions i altres drets de Catalunya...*, 1588, p. 34.

1. Barcelona era la ciutat més antiga i digna de Catalunya i a més era la capital del comtat: «civitas Barchinone antiquior et dignior est quacumque civitate principatus Cathalonie quia caput est ipsius comitatus et ab ipsa comites et reges denominari volnerunt».

2. La decisió sobre a qui corresponia la corona s'havia de fer en el lloc on havia mort el rei precedent, com succeïa amb l'elecció papal.

3. Barcelona, per la seva categoria urbana, la seva població, les seves institucions municipals i la seva rica administració, oferia més garanties que cap altra ciutat catalana en cas de produir-se moviments conspiradors o escàndols de qualsevol mena: «quod civitas Barchinone que multum lata edificiis et repleta populis et insignita insigni consilio et multitudine officialium occurret et salubris providebit periculo seditionum et scandalorum quan alius locus Cathalonie».

4. Barcelona gaudeix d'un alt nivell sanitari. Cal recordar que eren, aquells moments, uns temps en què la pesta s'havia deixat sentir en diversos indrets de Catalunya, com ho testimonien nombrosos textos parlamentaris d'aquells anys: «civitas Barchinone est hodie sana magis quam alius locus principatus Cathalonie».

5. Barcelona té una centralitat geogràfica que la fa idònia per a la celebració de les Corts: «civias Barchinone est sita in idoniori loco principatus Cathalonie, quia in medio ejus et sic nullus potest conqueri de disparitate tractatus seu ibidem veniendi».

6. Barcelona té una estructura tècnica, alimentària i d'allotjaments que permet acollir els visitants amb garanties: «civitas Barchinone abundat magis in peritis, victualibus et hospitiiis et aliis ad usum humane vite necessariis quam alius locus principatus Cathalonie».

La conclusió no presentava dubtes. El Parlament havia de prosseguir a Barcelona: «Ex his ergo clare monstratur parlamentum esse tenendum et continuandum in civitate Barchinone et non alibi.»

Que al darrere d'aquesta defensa aferrissada de Barcelona com a escenari on es jugués la partida de la successió s'hi amaguessin interessos sectorials és una qüestió que no escau analitzar en aquest treball. Allò que m'interessa posar de manifest és com l'Interregne va provocar reflexions sobre temes cabdals en l'estructura i en la mentalitat de les classes dirigents catalanes, que, com anem veient, s'hagueren de plantejar, sovint per primera vegada, qüestions que fins aleshores no els havien preocupat o els havien passat desapercebudes.

CONCLUSIÓ ÚNICA

El Parlament català reunit a Barcelona i a Tortosa entre 1410 i 1412, bé que va tenir com a missió preferent gestionar la successió de Martí l'Humà i, per aconseguir-ho, va relacionar-se de manera molt intensa amb els altres estats de la Corona d'Aragó, els regnes de València i d'Aragó, i també va haver de fer política internacional amb França i Castella, va fer molt més. Va haver d'agafar les regnes de la governabilitat del país. Bé que les institucions van continuar la seva vida més o menys normal, el Parlament va assumir sovint el dia a dia de la gestió de la vida política de Catalunya.

És, aquesta, una qüestió que ha estat poc estudiada. Tampoc no ho fa, tret d'aspectes puntuals, el nostre estudi. La problemàtica derivada de la manca de successió directa ha eclipsat els altres problemes del país en aquells dos anys decisius. Però la vida, més enllà de la qüestió successòria, va prosseguir. El Parlament es va haver d'ocupar de l'economia de la Diputació del General, del permanent estat de revolta de Sardenya, dels problemes polítics de Sicília, de la vella pugna amb Gènova, de la inestabilitat i la seguretat de la Vall d'Aran i de tantes i tantes altres coses que afectaven la política catalana.

Entre 1410 i 1412, la història de Catalunya, doncs, va continuar el seu camí. Algú haurà d'escriure algun dia aquest capítol del nostre passat col·lectiu. La present comunicació és només un convid, una proposta adreçada a la comunitat d'historiadors. M'agradaria que fos útil en aquest aspecte. Les altres conclusions a què podria fer referència van implícites, i sovint també explícites, en cada un dels apartats d'aquest treball. Insistir-hi seria reiteratiu. Almenys avui.